

DRAGOSTE ȘI IMITATIO CHRISTI...

Laurențiu URSU

Există o anumită imoralitate a nefericirii. Omul nefericit este incapabil să înțeleagă nefericirea altuia. El își asumă această enormă pretenție că nefericirea lui este atât de importantă, de profundă, încât merită să fie luată în serios și preferată oricărei alte nenorociri posibile, ignorând posibilitatea că *oricând poate exista cineva a cărui suferință să fie mai adâncă decât a sa*. Or, această cerință a smeririi în suferință este complet străină nefericitului – om egoist, care din toate fapăturile se preferă pe sine, în orgoliul furibund al propriei afirmări. Căci, da, nefericirea poate fi un act al nebuniei afirmării de sine.

Se întâmplă acest lucru și în iubire? Iubirea, ca și nefericirea, alege, numai că în ea iubitorul nu se alege pe sine, ci se oferă pe sine uitării pentru a trăi prin altcineva. Este, așadar, un salt în gol, un act al dăruirii gratuite de sine către altcineva, fără a aștepta nimic în schimb. Ce poate fi mai frumos, mai tragic și mai creștin decât atât? Ei bine, o astfel de morală a sacrificiului nu este chiar atât de creștină, cum ar putea părea la prima vedere. Există o nuanță: deși seamănă, iubirea nu este totuși un salt în gol. Sare în gol numai egoistul și cel care trăiește într-o lume lipsită de Dumnezeu. Pentru cine crede, saltul nu este în gol, în abisul iubirii tragice și adesea neîmpărtășite, ci în sus, către Dumnezeu.

Atunci când iubești, ai de ales, însă alegerea limitează, exclude, iar iubind un om, iubim egoist. În afară de aceasta, dincolo de egoismul alegerii noastre, s-ar putea ca celălalt să nu poată sau să nu dorească să ne întindă brațele, iar saltul nostru să fie unul într-adevăr în abis.

Creștinismul este o religie a iubirii și mai ales a iubirii aproapei, însă, cum bine observa N. Steinhardt, înainte de a-l iubi pe celălalt, trebuie să te iubești pe tine însuși. Este această „iubire de sine” un act al orgoliului, în viziunea monahului de la Rohia? Nu. A te iubi pe tine însuși înseamnă a te iubi ca și cum ai fi văzut prin ochii lui Dumnezeu, pătruns de „frică și cutremurare” la ideea

destinului divin pe care Acesta ți l-a hărăzit și întru a cărui realizare depui atât de puține eforturi, încât, în loc să te apropii, mai degrabă te depărtezi de el cu o viteză amețitoare. Și chiar dacă ar fi să existe „cel mai perfect dintre oameni”, lucru pe care rațiunea nu ne împiedică să-l gândim, iar sufletul, să-l nădăjduim – idee la care toate teoriile utopiste ale „omului nou” și ale „fericirii pe pământ” au visat (lăsând în urmă o lume plină de moarte și nefericire) – totuși, pentru a ne ridica la înălțimea demnității dăruite nouă de Dumnezeu, avem nevoie de harul Său, al Celui care ne vede mai buni decât am putea noi vreodată să fim, tocmai pentru că ne iubește și, iubindu-ne, Se dăruiește, suferă și Se sacrifică pentru noi.

Iubirea îl face pe Dumnezeu să-Și iasă din Sine și să Se dăruiască în mod personal și egal tuturor în același timp, indiferent dacă Îl acceptă sau nu, la fel cum și soarele se dăruiește în mod egal tuturor, rămânând totuși neschimbat în esența lui. Dacă acceptăm lumina sau preferăm să orbecăm prin întuneric, rămâne la latitudinea fiecăruia dintre noi. Însă pe cât de evident este că a umbla cu ochii închiși la miezul zilei e o dovadă de nebunie, pe atât de puțin evident este că a te dăruii lui Dumnezeu este un act de înțelepciune.

Așadar, oricât de paradoxal ar părea, există un adagiu *necesar* la teoria iubirii aproapelui, și anume iubirea de sine. Cum aș putea să-l iubesc pe celălalt ca pe mine însumi, dacă pe mine însumi mă urăsc sau dacă mă iubesc în mod egoist, cu orgoliu și plinătate de sine? Căci orgoliul și plinătatea de sine înseamnă a fugări din noi duhul iubirii. Iar duhul iubirii este Dumnezeu. Atunci când cineva iubește, nu mai trăiește în sine, ci în afara acestuia (ec-stasis), adică în Dumnezeu. Iar El, la rândul său, văzându-i omului smerenia iubirii, vine și se înstăpânește în el. La asta se referea Apostolul Pavel când spunea: „trăiesc... dar nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine” (Galateni, 2:20).

Un filosof și un psihanalist ca Slavoj Zizek – deci un spirit laic – vedea iubirea ca pe un rău: răul de a prefera pe cineva din totalitatea unei lumi atât de pline... Această iubire ar avea demnitate, conform lui, în măsura în care toate „obiectele” sale ar fi egale, indistincte sau, adăugăm noi, dacă toate ar fi perfecte, fapt care este cu neputință, căci perfecțiunea este una și aceasta este Dumnezeu.

Însă ceea ce identifica Zizek nu era atât răul iubirii, cât cel al alegerii. În general, a alege înseamnă a limita, a discrimina o sumă de posibilități în favoarea uneia singure. Acestui rău al alegerii,

creștinismul, mai ales cel monastic, îi opune virtutea ascultării, înțeleasă mai ales ca o reiterare simbolică a condiției umane de dinaintea căderii. Astfel, conștient că orice alegere reprezintă exercitarea unui atribut propriu condiției umane căzute, monahul se supune unei voințe bune străine, pe tiparul consecvent ascultării adamice de dinaintea căderii în istorie. Însă această ascultare nu se compară cu „îndobitocirea” sau comportamentul individului deresponsabilizat din regimurile totalitare, individ care execută fără să reflecteze asupra consecințelor. Supunerea monastică este în afara lumii, ea nu are consecințe decât asupra celui care o practică, ea nu vizează omul în istorie, ci în afara ei, având ca obiectiv ieșirea *din* și depășirea istoricității condiției umane.

Așadar, alegerea este proprie condiției umane istorice. Firesc, o facem și în iubire, fiind motivați tocmai de amănunte, de imperfecțiuni, ca să spunem așa; de acele lucruri aparent ne semnificative – și ne semnificative oricui altcuiva – care pentru noi înseamnă totul și în numele cărora ne prăvălim în abisul hotărârii că din acel moment (privilegiat sau blestemat...) nu mai putem trăi ca înainte, că fără acea ființă viața noastră și noi înșine am fi de prisos. Acesta este sensul protestului nostru, prin iubire, împotriva timpului care macină și ne obligă mereu să (re)alegem. Putem să fim suficient de „necugetați” încât, știind că am făcut o alegere limitată (nu am ales poate cea mai frumoasă, mai bună sau mai bogată persoană), să o considerăm totuși *ca și cum* ar fi una absolută. Omul trebuie să copieze modelul iubirii divine, el trebuie să caute asemănarea chipului lui Dumnezeu (dar nu chipul însuși). El trebuie să vadă, dincolo de uzura timpului (banalitate cotidiană, plictis, îmbătrânire, boală), sensul modelului divin al constanței în alegere, care singură poate să învingă condiția temporalității. Formulată mai simplu: omul trebuie să practice *Imitatio Dei*¹. *Saltul acesta din temporalitate este necesar, dar fără Dumnezeu este un salt în gol. Nihil sine Deo*, așadar².

Dumnezeu poate să ne iubească în același timp pe fiecare din noi în parte în mod la fel de personal și de adânc. Noi nu putem iubi decât un singur om în același timp; a face mai mult ar însemna

¹ Un termen mai cunoscut este *Imitatio Christi*, însă aici puneam accent pe demersul de realizare a „chipului și asemănării” divine, conform pasajelor din Geneză. *Imitatio Christi* trimite exact la aceeași realitate, însă de obicei termenul este invocat în contextul evanghelic. Ar fi fost impropriu invocarea modelului hristic în contextul textului Genezei.

² Această afirmație, inspirată din Sfântul Apostol Pavel (Corinteni I, 10:31), a fost *motto*-ul familiei regale de România.

imoralitate, iar a „evolua” până la iubirea de umanitate ar însemna să sacrificăm omul de lângă noi, tocmai pe cel care ar avea nevoie de ajutorul nostru.

Dragostea alege, dragostea preferă și, în sensul acesta, este egoistă. Însă nu este și imorală. Poate ar părea încă o subtilitate de prișos. Imorală ar fi, dimpotrivă, când – dornică de a evita egoismul alegerii care ar face-o unică și nedreaptă (căci, da, dragostea este și nedreaptă) – ar refuza această coborâre în concret în favoarea unei anumite specii de universalitate³, mai mult sau mai puțin înțeleasă sau, mai rău, s-ar hotărî să se distribuie fără discernământ oricui. Un prim aspect al universalității în dragoste ar fi cel al iubirii abstracte, generale față de umanitate. Nu-mi permit să mă las iubit sau să iubesc o persoană concretă, pentru că eu am un ideal măreț al dragostei de înfăptuit. Greșeala aceasta o fac de regulă filantropii și toți cei asemenea lor. Diferența dintre această „ideologie a dragostei” și dragoste este aceea dintre samariteanul milostiv (care îl ajută pe nenorocitul aflat în nevoie) și cei deja dignificați, aflați în orizontul select al „aleșilor”, care refuză proba concretului suferinței în favoarea abstractului moral al Legii. La fel, adepții dragostei universale uită dragostea concretă.

Însă dragostea aceasta universală, care vizează omul în dimensiunea sa abstractă, ideală, ignorând concretitudinea lui plină de defecte, ratează tocmai esențialul: situația lui reală. Omul este o ființă nenorocită, iar nenorocirea nu-și alege subiecții în modul în care a fost ales Iov (tocmai pentru că era neprihănit). De cele mai multe ori, omul care suferă este și cel mai plin de defecte. Iar Dumnezeu nu ne iubește printr-o dragoste universală, el nu iubește, asemenea lui Kant, umanitatea din noi⁴, ci el ne iubește pe fiecare în mod particular, cât se poate de concret, cunoscându-ne fiecare în defectele

³ Refuzul coborârii în concret și al asumării condiției umane istorice (limitate), în favoarea unei anumite specii de universalitate, refuz pe care îl practică toate teoriile melioriste, nu înseamnă altceva decât fugă, evaziune din concret, refugiu în vis. În locul acceptării și transcenderii condiției umane, se ajunge în cele din urmă la tentative de instituire în practică a utopiilor, a acestor vise sângeroase ale rațiunii. Condiția căderii nu poate fi depășită de omul situat în afara lui Dumnezeu, căci, fără binecuvântarea Lui, toate visele rațiunii se transformă în cele din urmă în farse sângeroase.

⁴ Sau ideea de dreptate. Deși „universală”, imediat ce se încearcă punerea în practică a acestei idei, ea devine un blestem pentru toți cei care îi cad victimă; drept dovadă „succesul furibund” al marxismului în „lumea nouă” pe care a creat-o conform normelor utopiei raționale.

și dorindu-le îndreptate. El iubește omul, nu ideea de om. Pentru El, dragostea nu e teorie. Din acest motiv Dumnezeu nu poate eșua niciodată, oricâte teorii împotriva Lui sau în favoarea „fericirilor pă-mântești” vor apărea.

Pentru a-l ajuta pe cel aflat în nenorocire, trebuie să-l înțelege, iar pentru a-l înțelege, trebuie să-l iubești. Și nu poți să înțelege pe cineva decât trăind deopotrivă nenorocirea sa prin iubire, prin identificarea cu el și dăruirea de sine. Pentru a-l putea iubi, trebuie să trăiești împreună cu el, în concretitudinea nenorocirii sale. Așadar, cum aș putea să pretind că iubesc omenirea în general, că-i iubesc pe toți, când nu sunt capabil să mă apropiu nici măcar de unul? Proba iubirii este întotdeauna *unul*, realul, singularul, iar unicitatea este o calitate a lui Dumnezeu. Dumnezeu este unul și este iubire, iar noi, când iubim, trebuie să iubim întotdeauna unul. Aceasta este modalitatea ei de a fi, iar noi trebuie să-i căutăm chipul și asemănarea. Iubirea își caută întotdeauna ținta, tinde spre unicitate, spre origini. A iubi înseamnă pur și simplu a tinde către Dumnezeu, iar a iubi cu adevărat un om înseamnă a-l iubi și pe Dumnezeu. Altfel nu se poate. Căci dacă am avea totul în lumea aceasta, fără de dragoste, nu suntem nimic. (cf. Corinteni, 13).

Am afirmat că iubirea este egoistă și că tinde întotdeauna către *unul*. Îl vom pune între paranteze, deocamdată, pe Dumnezeu, considerându-ne oameni originali ai lumii originale în care trăim, din care Dumnezeu a fost fugărit. Vom păstra însă în gând două idei: că Dumnezeu este *unul* și că El este iubire. Prin urmare, cum aș putea iubi eu umanitatea, atât timp cât nu sunt capabil să iubesc nici măcar pe unul?... Sau probabil că aș putea să mă gândesc că e posibil să depășesc această unicitate a iubirii și să mă deplasez spre universal. Cum aș proceda? Probabil că începînd de la *doi*. Adică eu, ca bărbat, aș putea încerca să iubesc două femei în același timp. Între paranteze fie spus (pe care mă abțin totuși să le pun), Mircea Eliade a încercat să descopere universalul iubirii în felul acesta. Dar vă întreb: pe baza simțului dumneavoastră comun, ați numi iubire „iubirea” a două femei? Mă îndoiesc. Opinia noastră demodată este că iubirea adevărată rezistă foarte bine oricărui test al multiplicității, mai ales dacă ne referim la sensul tare al simultaneității temporale.

Cel care vrea să iubească umanitatea (și nu omul) va sfârși în cele din urmă într-un dublu eșec. Negăsind omul concret, nu va găsi nici „umanitatea” pe care o presupune cu toate bunele intenții proprii

utopistului. Umanitatea?... Mă întreb dacă există vreuna în afara conceptului ei.

Revenind la Dumnezeu, nu credem că s-ar putea susține universalitatea iubirii Sale față de om, ci, dimpotrivă, am putea doar susține că Dumnezeu ne iubește la modul personal, pe fiecare în parte în maniera cea mai concretă, profitând sau, dacă vreți, abuzând de acel atribut al său numit ubicuitate. Noi, nefiind ubicui, nu avem posibilitatea de a iubi cu adevărat decât o singură persoană într-un *același* timp al vieții noastre. Restul nu poate fi decât rafinament al viciului utopism. Iar a iubi universal – în felul universalității proprii rațiunii care a inventat conceptul de „om”, tocmai pentru a pierde omul din carne și oase – nu se poate. De ce? Pentru că nu iubim cu mintea, ci cu inima.

Dacă ești un filantrop raționalist-utopist, văzînd un om în nenorocire, poți să te apropii de el și să îl ajuți, fără însă a ajunge la suferința lui reală și la cauzele nenorocirii sale. Vei funcționa în abstract, în felul în care funcționează morala kantiană, fără Dumnezeu. Teoriile nu țin de foame.

Morala lui Kant este fără Dumnezeu. Relația morală cu Dumnezeu (și cu semenul) este una a întâlnirii față către față, care se epuizează în sentiment, în iubire, în ceea ce Kant ar numi înclinație. Pentru Kant, are valoare morală doar acțiunea făcută din datorie, în pofida înclinației. Acțiunile morale făcute din înclinație pot fi, cel mult, conforme datoriei. Slăbiciunea unei morale fără Dumnezeu este pierderea reperului, care este lăuntric, care ține de iubire și de întâlnirea față către față. Iar această întâlnire nu este mediată de lege și de datorie, ci de iubire și de dăruire de sine. Numai unde apare al treilea (terțul, neutrul) se poate trece de la plenitudinea relației față către față la obiectivarea ei sub forma legii și a datoriei. Legea este necesară, mai întâi, datorită imposibilității relației față către față cu un terț, pe care, egoist, îl exclud, dar căruia trebuie totuși să-i ofer o garanție. Apoi, legea este posibilă tocmai datorită prezenței celui de-al treilea, a celui neutru. Doar astfel poate fi instituită imparțialitatea, obiectivitatea. În relația inițială, legea și datoria nu sunt necesare, iubirea le este anterioară și prioritară; în al doilea caz, odată cu instituirea celui de-al treilea, legea devine și posibilă și necesară. Însă în circumstanțele unor instanțe obiective cum este statul, care, în unele contexte, cum a fost cel german, a pretins supremația asupra individului, a moralei asupra datoriei (de data asta față de stat) se poate transforma într-o fidelitate oarbă

față de un mecanism al crimei. Așadar, e preferabil să lăsăm morala să se fundamenteze în iubire și în divinitate, nu în lege și în datorie.

Filantropul nostru raționalist, văzînd un om în nenorocire poate să se apropie de el și să îl ajute, ratînd totuși contactul cu suferința lui reală și cu temeiurile nenorocirii sale. Însă, dacă vrei să salvezi un om din viciu, trebuie să cobori în condiția lui, asemenea lui Hristos. Coborârea Sa în uman este o imersiune într-o condiție coruptă, al cărei suprem dezechilibru este moartea. Ar fi un sofism să afirmi: „te ajut și te suport deoarece, dincolo de nimicnicia ta, de multul și adîncul rău în care te-ai cufundat, vād în tine omul, ideea de om la înălțimea căreia, nenorocitul!, n-ai reușit să te ridici.” Ce s-ar putea replica la acest argument?... Că e ipocrit, orgolios și, lucrul cel mai important, că pierde omul real în favoarea unei întregi teologii (raționale) a esențelor. Afirmatia preferabilă ar fi: „Întrucît Hristos S-a pogorât pentru tine, pentru mine și pentru fiecare om în parte, în măsura în care mai am în mine o fărîmă de iubire, ți-o dăruiesc ție și îmi doresc ca împreună să facem lumea un pic mai bună, căci acesta este cel mai mărunț lucru pe care îl putem noi face”. *Imitatio Christi*, așadar.

A iubi un om înseamnă a coborî în abisul suferinței sale, în abisul condiției sale incomplete și a lupta zi de zi pentru a trasa o punte peste această prăpastie care se cascadează între și în fiecare din noi. A iubi cu adevărat un om înseamnă a-l iubi tocmai pentru imperfecțiunea sa, în pofida ingraturii sale, a meschinăriei de care dă adesea dovadă, în pofida faptului că te înșeală mereu... Și sunt multe feluri de a înșela, însă numai unul de a te situa ÎN POFIDA înșelăciunii. Abia atunci cînd ai făcut toate astea ai dreptul să crezi că dragostea ta e reală și că merită să-ți fie împărțită. Iar dacă îți amintești de cîte ori I-ai întors spatele lui Dumnezeu, lăsîndu-L să aștepte, vei avea motiv de înțelegere și de îndelungată răbdare pentru cei care nu îți răspund cum ai vrea tu.

Există multe modalități (adeseori rafinate) de a înșela, însă numai una de a te situa în pofida înșelăciunii. Iar dacă modalitatea de situare împotriva răului este întotdeauna unică, mijloacele acestuia sunt întotdeauna multiple. Răul are nevoie de varietate, pentru a-și acoperi carenta lui fundamentală. Pentru că nu este, pentru că nu are o esență, el trebuie să pară; trebuie să fie multiplu, pentru a-și oculta neantul din spatele perdelei de iluzii pe care o desfășoară. Răul în creștinism este considerat nesubstanțial. Astfel, este

obligat să pară, trebuie să se specializeze în marketing, în prezentare și re-prezentare. Întotdeauna binele este simplu, pentru că este substanțial, fundamental și firesc; răul însă trebuie să prindă în mrejele sale, trebuie să-și oculteze carența prin diversitate și – dacă-mi este permis un joc de cuvinte – prin divertisment. Însă dincolo de acestea este neantul, locul în care vor ajunge toți cei care i se dedică, și nu pentru că i-ar pedepsi Dumnezeu, ci pentru că au ales să pară în loc de a fi, pentru că au ales neesențialul și nesubstanțialul în locul esențialului și substanțialului, iluzia în locul realității; pentru că în loc să meargă pe calea unică a iubirii – către adevăr și viață, au ales lumea multiplului.

Fericit cel care va găsi de la bun început pe cineva care să simtă la fel ca el, căci dragostea va fi atunci mai mult un urcuș în înalt, decât un sacrificiu în tenebre.

Dragostea luptătoare va triumfa *sau nu*. Există oricând posibilitatea ca, în pofida tuturor eforturilor pe care le faci, să eșuezi. Atunci nu înseamnă că ai întâlnit un diavol și, ca atare, acesta nu se poate „mântui” (asumpție extremă), ci mai degrabă că ai ales greșit. Căci, nefiind divin, se prea poate să fi ales greșit. Închipuie-ți cât suntem de limitați în toate cele. Însă efortul a meritat. Și, mai mult, merită să încerci din nou. Dumnezeu a lăsat să duci lumina dragostei acolo unde ea n-ar fi putut să rodească atunci. Cine știe când, nostalgia ei îl va trezi pe acel om la viață. Efortul tău nu a fost în zadar, chiar dacă ai putea trăi senzația zădărniceii. Ai încredere, Dumnezeu nu greșește!

Admițând însă un Dumnezeu Care ar „greși”, iubind diavolul și dorindu-i mântuirea, greșeala aceasta ar fi o dovadă și mai mare de perfecțiune. Diavolul nu e damnat pentru că Dumnezeu nu ar face „greșeala” de a-i oferi mântuirea, Dumnezeu chiar face această „greșeală”, El îl iubește și pe diavol, însă diavolul a ales să ființeze în afara dragostei Sale (a ales să nu fie), iar tot ce poate dragostea să facă este să sufere pentru el. Diavolul este o rană deschisă în inima lui Dumnezeu, însă iubirea divină nu este tiranică, astfel că ea nu îl obligă, nu îl constrânge, deși lui Dumnezeu I-ar sta în putință. „Dragostea îndelung rabdă; dragostea este binevoitoare, dragostea nu pizmuește”, ci „toate le suferă, toate le nădăjduiește” (Corinteni I, 13:4,5)

Așadar, iată-te, ca om, privilegiat în fața acestei imense tristeți a divinității. Căci dacă Dumnezeu nu-l poate salva pe diavol prin iertare și/sau iubire, nu mai există nimeni care să o facă. Pe când tu, ca

om, dacă eșuezi în iubirea ta față de cineva în pofida tuturor eforturilor tale, înseamnă că, pe de o parte, mai există cineva pe care poți cu siguranță să-l iubești și nu trebuie decât să mai aștepți (Dumnezeu știe cât...), pe de altă parte, că nenorocitul care te-a refuzat poate oricând să iubească sau să fie iubit de altcineva.

Așadar, cunoscând chiar extrema cheneză în dragoste (care este relativă la tine și la resursele tale), știi sigur câteva lucruri: că există oameni care pot coborî mai mult ca tine prin smerenie, că există oricând șansa unei realizări prin *altul* și că dragostea și îndurarea infinite ale lui Dumnezeu suferă o infinită tristețe raportată la cineva (diavolul) și că, măcar din acest punct de vedere, meriți să te simți fericit: suferința ta nu este comparabilă cu a divinității. Prin urmare, de ce să disperi? Fii fericit!

Suntem datori, ca oameni, să ne realizăm în dragoste. În măsura în care *imitatio Christi* înseamnă ceva pentru noi, suntem datori să iubim pentru a face lumea în care trăim mai bună și a o aduce mai aproape de Dumnezeu. Iar această iubire nu este iubirea orgoliosului (care se admiră pe sine ca sine sau ca altul și ca sine în altul), ci iubirea celui care înțelege și suferă *pentru și împreună cu*.

On love and Imitatio Christi

Laurențiu URSU

Beginning from some fundamental reflection on love, the author, Laurențiu Ursu, analyses the reality of love in human life as the essential force of the person created by God, Who is love. The rapport between love and hate, love and suffering and others is meant to configure the reality and the necessity of love in the life of the Church.